

OSMANLI İDARESİ ZAMANINDA MIDİLLİ ADASINDA RUMLARIN KURDUĞU ATLAS VE DİAGORA JİMNASTİK CEMİYETLERİ VE NİZAMNAMESİ

Salih BAŞKUTLU*-Sabri ÖZÇAKIR**

Öz: Genç erkeklerin askerî talimlere ve özellikle savaşa hazır hale getirilmesi ihtiyacı, başta jimnastik olmak üzere fiziksel egzersizlerin önemini XIX. yüzyıl boyunca Avrupa'da artırdı. Önde gelen beden kültürü organizasyonları olan Alman Turnen ve İsveç jimnastiği tüm Avrupa'ya olduğu gibi Osmanlı Rumlarının kurduğu jimnastik cemiyetlerine de ilham verdi. XX. yüzyıl başında Midilli Adası'nda Atlas ve Diagora isiminde iki jimnastik cemiyeti kurulmuştu. Midilli'de yaşayan Rum gençlerini Osmanlı'ya karşı örgütlemek ve onlara ulus bilinci aşılamak amacıyla tesis olunan bu cemiyetler fiziksel egzersizleri bir nevi araç olarak kullanmayı tercih etmişti. Aynı dönemde fiziksel egzersizlerin doğrudan tepki çekmeyen ve zararlı görünmeyen uygulamaları- en azından başlangıçta böyleydi-yalnızca Rumları değil, Ermeni, Yahudi ve Bulgarların da kurduğu benzer cemiyetlere hareket rahatlığı sağlıyor ve fiziksel etkinlikler güçlü bir ulus inşa etmenin aygıtı olarak algılanıyordu. Bu çalışmada Osmanlı Devleti için stratejik bir önemi olan Midilli Adası'nda Rumların kurmuş olduğu Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin faaliyetleri incelenmiştir. Osmanlı merkezi yönetiminin jimnastik cemiyetlerinin faaliyetlerine yönelik olarak zamanında almış olduğu tedbirler dikkat çekmektedir. Nitekim jimnastik cemiyetlerinin nizamnamelerini Osmanlı'nın koymuş olduğu kurallara uygun biçimde düzenlemesi faaliyetlerinin devamını mümkün kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Midilli Adası, Jimnastik Cemiyeti, Ulus Bilinci.

* Arş. Gör., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, salihbaskutlu@hotmail.com. ORCID: 0000-0003-1676-6505.

** Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü, sabriozcakir@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-2179-2372.

ATLAS AND DIAGORA GYMNASTICS ASSOCIATIONS ESTABLISHED BY RUMS IN LESBOS DURING THE OTTOMAN RULE

Abstract: The need for young men to be fit for war increased the importance of physical exercises, mainly gymnastics, throughout the nineteenth century in Europe. German Turnen and Swedish gymnastics acted as leading body culture organizations and inspired the gymnastics associations established by the Rums (Ottoman Greeks) as well. At the end of the nineteenth century, two gymnastics associations, Atlas and Diagora, were established in Midilli (Lesbos). Gymnastics associations, established in order to organize the Rum youth living in Lesbos against the Ottomans and instill national awareness among them, preferred to use physical exercises as a kind of tool. In the same period, non-harmful practices of physical exercise, at least initially, provided freedom of movement to similar associations established by not only Rums but also Armenians, Jews and Bulgarians. Physical activities were perceived to be a device for building a strong nation. In this study, the activities of the Atlas and Diagora gymnastics associations established by the Rums in Lesbos, which had a strategic importance for the Ottoman Empire, were examined. Measures were taken against the activities of gymnastics associations. As a matter of fact, the regulation of gymnastics associations in accordance with the detailed rules laid down by the Ottomans made it possible to continue their activities.

Key Words: Ottoman Empire, Lesbos, Gymnastics Association, National Consciousness.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyılda Batı'da var olan örneklerinin etkisiyle toplumsal hayatın bir parçasını temsil eden kulüp, dernek, akademi, siyasi parti vb. yeni gruplaşmalar ve ilişki ağları ortaya çıktı. Ayrıca her cemaat (millet) çoğunlukla dini yapılarla alakalı (cami, kilise, sinagog) hayır cemiyeti, yardım derneği ve kültür derneklerine sahipti. Derneklerin yasal statüsü 1901 tarihli Fransız yasasından esinlenen 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile netlik kazanmıştı. Spor kulüpleri ile jimnastik cemiyetlerinin de Cemiyetler Kanunu sonrasında sayıları arttı ve bu kurumlar daha sağlam temellere oturdu.¹ Aslında Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan önce sınırlı olan örgütlenme faaliyetleri Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) fermanlarının sunduğu toplumsal özgürleşme ile hız kazanmıştı. Aynı

---

¹ François Georjeon ve Paul Dumont, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak: Toplumsallık Biçimleri ve Cemaatlerarası İlişkiler (18.-20. Yüzyıllar), çev. Maide Selen, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, 2. bs., s. 17,18.

dönemde yasal olarak kurulması mümkün olmasa da siyasi amaçlı örgütlenmeler dışındaki cemiyetlerin varlığı da söz konusuydu.²

Osmanlı toplumunda II. Meşrutiyet'in (1908) ilanı sonrasında gerçekleşen siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel dönüşümlerin sonucu olarak dernek kurma hak ve özgürlüğü tanındı. 1908 öncesinde kurulan dernekler 16 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'yla meşrutiyet kazanıyorlardı. 21 Ağustos 1909 tarihinde Kanun-ı Esasi'ye eklenen bir yasayla (120. madde) dernek kurma hak ve özgürlüğünün anayasal güvencesi sağlanmış oldu. Gizli cemiyet kurmanın yasaklandığı Cemiyetler Kanunu'na göre Osmanlı Devleti'nde yaşayan etnik unsurların birliği, diğer bir ifadeyle "İttihad-ı Anasır" ın korunması amaçlanmıştı.³

Cemiyetler Kanunu'nun 3, 4 ve 6. maddelerinde Osmanlı tebaasını birbirine düşüren, hükümeti değiştirmeye yönelik, şerî ve ahlâkî kurallara aykırı, kanun hükümleri dışında faaliyet gösteren, milliyet farkına dayalı gizli cemiyet kurulması yasaklanmış, 5. madde ile de cemiyet üyeliği için en az 20 yaş sınırı getirilmişti.⁴ Kanun ile etnik milliyetçilik ve ayrılıkçı emeller taşıyan cemiyetlerin kurulmasını önleyecek düzenlemeler yapılmasına rağmen söz konusu amaçları taşıyan çok sayıda dernek kurulmuştu.⁵ Rum, Ermeni, Yahudi ve Bulgarlar tarafından kurulan spor kulüplerinin (jimnastik cemiyetleri, izcilik örgütleri ve bisiklet cemiyetleri) bir kısmı Osmanlı gayrimüslim tebaası tarafından gerçek amaçları gizlenerek kurulan aslında ulus bilinci aşılama ve milli kimliği geliştirmek amacıyla faaliyet gösteren derneklere örnek olarak gösterilebilir. Bulgar bisiklet cemiyetinin 1907 yılında Plevne'de yaptığı toplantıda Osmanlı Devleti aleyhindeki davranışları merkezi hükümetin dikkatini çekmiştir.⁶ Yine Bulgarların Bulgaristan ve Doğu Rumeli'de kurdukları Yunak⁷ Birliği olarak da adlandırılan jimnastik cemiyetlerinin Bulgar milli kimliğinin gelişimi ve ulus inşa

² Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, "İkinci Meşrutiyet'ten Milli Mücadele'ye Anadolu'da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Rum Örgütlenmeleri (1908-1922)", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2017, s. 82.

³ Zafer Toprak, "1909 Cemiyetler Kanunu", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt I (1985), s. 205-208.

⁴ M. Şükrü Hanoğlu, "Cemiyet", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt IX (1993), s. 329-331.

⁵ Osmanlı gayrimüslim tebaası tarafından kurulan spor cemiyetlerinin ayrıntılı bir değerlendirilmesi için bkz. Nejla Günay, "Osmanlı Devleti'nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü", Belleten, 81/292 (2017), s. 923.

⁶ Mehmet, Süme ve Selami Özsoy, "Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de Bisiklet Sporü", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(2010), s. 345-360.

⁷ Yunak sözcüğü Bulgarca'da kahraman anlamına gelmektedir. Jimnastik cemiyetlerine gücü temsil eden isimler verilme geleneği Çeklerin 1862 yılında kurduğu şahin anlamına gelen Sokol teşkilatında da görülmektedir.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

sürecinde önemli bir rolü bulunmaktadır.⁸ Giresun'da Ermeni mekteplerinde okutulan Fransızca jimnastik kitabında hürriyet ve vatanperverlik ile ilgili bilgiler, vatan sevgisi ile Ermeni milliyetçiliğini yansıtan bir şarkı da bulunmaktaydı. Kitapta jimnastik başlığı altında yukarıdaki konular aktarılmış, jimnastiğe dair bilgi verilmemişti. Dolayısıyla kitap zararlı eserler arasında kabul edilerek Ermeni mekteplerinde okutulması uygun görülmemiştir.⁹

Osmanlı coğrafyasında yaşayan Rumlar XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyılın başında Anadolu'da eğitim, kültür, edebiyat, sanat ve spor alanlarında faaliyet gösteren çok sayıda cemiyet kurmuştu. Cemiyetler daha çok Avrupa etkisine açık bölgelerde kurularak Yunan aydınlanmasına aracılık eder nitelikte gelişmişti. İzmir'de kurulan ilk cemiyetler XIX. yüzyıl boyunca İstanbul ve Anadolu'daki cemiyetleşme hareketine öncülük etmiştir. Rumların Anadolu'nun hemen her bölgesindeki cemiyetlerini eğitim-kültür, sosyal yardımlaşma, ticari ve mesleki alanlardan spor cemiyetlerine ve kadın cemiyetlerine kadar farklı alanlarda örgütlendikleri görülür. Devam eden süreçte Batı Anadolu Rumlarının kurduğu cemiyetler siyasi ve toplumsal koşullara bağlı olarak ve savaşların da etkisiyle kültürel Helenizm'den siyasi Helenizm'e yönelerek, "Megali İdea" bağlantılarını arttırmışlardır.¹⁰

Milli hareketleri inceleyen tarihçilerden biri olan Maurice Agulhon milli kimliğin sadece ideolojik bir tercih değil "toplumsallaşma tercihi" olduğunu hatırlatarak; bu tercihin "milli gruplar" tarafından sunulan okullar, jimnastik cemiyetleri, tiyatro, müzik ve gösteriler aracılığıyla oluşturulduğunu aktarmaktadır. Selanik'te Rumlar tarafından kurulan spor kulüplerinden biri amacını fiziksel etkinliği geliştirme olarak belirtse de, gerçekte Helenizm davasını geliştirmeye ve güçlendirmeye çalışarak "milli enerji"nin harekete geçirilmesinde aktif rol oynamıştır. Bu kulüp resmi olarak başka bir amacı savunur görünmesine rağmen dolaylı olarak milli kimliğin, milli bilincin üretilmesine hizmet etmektedir.¹¹ Selanik'te Ortodoks Rumlar tarafından kurulan Omilos Filomuson isimli kulübün kuruluş amacı tüzüğüünün birinci maddesine göre "üyelerin ahlaki, zihinsel ve bedensel bakımdan gelişmesi" olarak belirlenmiştir. Omilos Filomuson, spor derneklerinin yurtseverlik ülkülerini yaymada üstlendikleri rolü

⁸ Sabri Özçakır, "'Heroes! Bring Happiness to Your Motherland! Long Live the Yunaks': The Bulgarian Yunak Gymnastics Movement in the late Ottoman Period", *The International Journal of the History of Sport*, 36, 2-3 (2019), p. 186-206.

⁹ BOA, DH.MKT. 1044/43, H. 30/11/1323; BOA, MF.MKT., 911/46, H. 21/12/1323.

¹⁰ Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, a.g.t., s. 78-92.

¹¹ François Georgeon ve Paul Dumont, a.g.e., s. 22, 23.

göstermesi ve Helen milliyetçiliğine hizmet etmesi bakımından spora yüklenen farklı anlamlara diğer bir örnektir.¹²

Rumların Osmanlı coğrafyasında fiziksel etkinlikler aracılığıyla yürüttüğü propaganda faaliyetleri yalnızca jimnastik cemiyetleri ile sınırlı değildi. Rumların izciliği de jimnastik gibi kullanarak Rumlar arasında milliyetçi duyguların artmasını amaçladığı görülmüştür. Nitekim İstanbul Rum İzci Teşkilatı, Mütareke yıllarında (1918-1922) faal ve organize olmuş bir izcilik örgütüydü. Yerel Rum topluluğu arasında oldukça popüler olarak Yunan ulusal kimliğinin desteklenmesinde aktif olarak rol aldı. Özellikle Rum izcilik hareketi, Yunan ulusal kimliğinin oluşumunda fiziksel aktivite ve izci hareketinin rolünü ve etkisini temsil etmiştir. İstanbul, Trakya ve Anadolu'daki Rum izci grupları, ulusal bir motivasyonla Megali İdea düşüncesini geliştirmek ve güçlendirmek için çaba sarf etmişlerdir. O dönemde Osmanlı Devleti'nin Rum toplumu üzerindeki otorite eksikliği Rum izci gruplarının yaygınlaşması için uygun bir ortam yaratmıştı.¹³

Osmanlı coğrafyasında Rumlar tarafından kurulan "cemiyetler" etnik aidiyet kazandırma amacıyla başlatılan bilinçlendirme projesinin bir ayağını oluşturduğu gibi sosyal dayanışma esasıyla cemaat bağlarının korunmasını ve güçlenmesini sağlayarak, aynı zamanda ortak kültür yaratma ve bu kültürü sürdürebilme adına önemli görevler üstlenmişlerdir.¹⁴

Bu araştırmada Osmanlı Devleti için stratejik önemde olan Midilli Adası'nda yaşayan Rumların kurmuş olduğu Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin faaliyetleri ve bu cemiyetlerin nizamnameleri incelenmiştir. Çalışmada jimnastiğin Avrupa'da XIX. yüzyıl boyunca nasıl kullanıldığı ve XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başında Osmanlı azınlıklarının jimnastiğe farklı anlamlar yükleyerek onu nasıl ideolojik bir aygıt dönüştürdükleri de irdelenmiştir. Ayrıca spor cemiyetleri kavramı jimnastik cemiyetleri, izcilik örgütleri ve bisiklet cemiyetlerini kapsayan bir şemsiye kavram

¹² Meropi Anastassiadou, Yüzyıl Dönemecinde Selanik'te Seçkin Sporları ve Sporcu Seçkinler, Der. François Georgeon ve Paul Dumont, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak: Toplumsallık Biçimleri ve Cemaatlerarası İlişkiler (18.-20. Yüzyıllar), çev. Maide Selen, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, 2. bs, s. 178-192.

¹³ Sabri Özçakır and Salih Başkutlu, "The Corps of Rum Scouts of Istanbul According to Ottoman Archival Documents In The Armistice Period (1918-1922)", History Studies, 11(4), p. 1299-1311; İstanbul Rum İzci Örgütü ile ilgili Yunan ana kaynakları kullanılarak oluşturulan kapsamlı bir çalışma için bkz. Anna Maria Aslanoğlu, "Staying Away from Politics, Not Foreseeing Militarism: The Case of Corps of Greek Scouts in Armistice Istanbul, 1918-1923", Boğaziçi University, Unpublished Master's Thesis, İstanbul, 2010.

¹⁴ Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, "Osmanlı Rumlarında Cemiyetleşme Olgusu ve Rum Kültür Cemiyetleri: İzmir Örneği", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIX/39 (2019-Güz), s. 395-440.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

olarak kullanılmıştır. Aynı dönemde Osmanlı gayrimüslim tebaası tarafından kurulan futbol kulüpleri, futbolun Osmanlı toplumunda modern sporların öncüsü bir konumda olması ve faaliyet alanının geniş olmasından dolayı araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Avrupa’da XIX. Yüzyıl Boyunca Jimnastiğin Gelişimi

XIX. yüzyılın ilk yıllarında Kuzey ve Orta Avrupa’da geliştirilen jimnastik sistemleri yeni bir vatandaşlık ve milliyet duygusunun teşviki ile, jimnastik veya egzersiz kültürünün geliştirilmesi için uygun bir ortam sağladı.¹⁵ Diğer bir ifadeyle Avrupa ülkeleri arasındaki gerilim ve çatışmalar jimnastiğin gelişimi için zemin hazırladı. Jimnastikten ulusun sağlığını, savaşıma yeteneğini ve savunma gücünü geliştirmek için yararlanıldı.¹⁶

XIX. yüzyılın başında Avrupa’nın farklı ülkelerinde ortaya çıkan beden eğitimi anlayışları -jimnastik sistemleri- savaş ve askerî örgütlenmelerdeki değişikliklerden etkilenmiştir. Zira savaş artık ulusun bütün vatandaşlarının topyekûn sürdürdükleri bir cephe hattına kaymıştı. Bu açıdan ulusun her ferдинin bu mücadeleye hazır olması elzemdi. Sadece Almanya ve İsveç’te değil, aynı zamanda Danimarka’da da siyasi durumlar ve ordunun etkisi ile Avrupa devrimlerinin ve savaşların etkileri, askerî egzersizler ile fiziksel aktivitelerin birleşmesine neden oldu.¹⁷

Söz konusu jimnastik sistemlerinin yeni vatandaş yetiştirme idealleri birbirine benzerdir. Beden eğitiminin yayılması ve teşvik edilmesi için en büyük itici güçlerden birinin, savaşın gerçek veya hayali tehlikesi olduğuna şüphe yoktur. Bu, özellikle Fransız birlikleri tarafından işgal edilen Almanya, Napolyon Savaşları’nda (1803-1815) Finlandiya’yı kaybeden İsveç ve ayrıca 1807 yılında Fransa ile İngiltere arasındaki savaşa giren ve yenilen Danimarka için geçerlidir.¹⁸

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da milliyetçiliği temel alan başarılı bir jimnastik sistemi ortaya çıktı. 1862 yılında Çek Miroslav Tyrs önderliğinde yürütülen Sokol hareketi Slav uluslar arasında da popülerlik

---

¹⁵ Suzanne Lundvall, “From Ling Gymnastics to Sport Science: The Swedish School of Sport and Health Sciences, GIH, from 1813 to 2013”, *The International Journal of the History of Sport*, 32(6), 2015, p. 789-790.

¹⁶ Gertrud Pfister, “Epilogue: Gymnastics from Europe to America”, *International Journal of the History of Sport*, 26(13), October 2009, p. 2055.

¹⁷ Gertrud Pfister, “Cultural Confrontations: German Turnen, Swedish Gymnastics and English Sport - European Diversity in Physical Activities from a Historical Perspective”, *Sport in Society*, 6(1), March 2003, p. 61-91.

¹⁸ Gertrud Pfister, *Cultural confrontations*, Ibid, p. 74.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

kazandı.¹⁹ Çek Sokol jimnastik sisteminin kurucuları Alman Turnen sistemini örnek alan jimnastik eğitmeni Friedrich Ludwig Jahn'ın jimnastik kavramlarını kendi koşullarına uyarladılar ve jimnastiğin ulusal bilinci harekete geçirmedeki gücünden yararlandılar.²⁰

XIX. yüzyıl boyunca ve sonraki dönemde genç erkeklerin askerî talimlere ve özellikle savaşa hazır hale getirilmesi ihtiyacı, başta jimnastik olmak üzere fiziksel egzersizlerin önemini artırdı. Alman Turnen ve İsveç jimnastiği önde gelen beden kültürü organizasyonları olarak hareket etti ve diğer Avrupa ülkelerine ilham verdi. Çek Sokol, Alman Turnen ve İsviçreli jimnastik öğretmenlerinden etkilenen Bulgar Yunak jimnastik hareketi Todor Yonchev tarafından vatanseverlik, militarizm, ulusal kimlik ve dayanışma etrafında şekillendirildi.²¹ Bulgaristan bağımsızlık hareketinin güçlenmesi ve ulus bilincinin gelişmesinde etkili olan Yunak Birliği Osmanlı'nın faaliyetlerini en fazla takip ettiği ve denetim altına almaya çalıştığı jimnastik cemiyetlerden biriydi.²²

Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Kurduğu Jimnastik Cemiyetleri

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat sürecinin başlamasıyla birlikte modernleşmenin etkisiyle Müslüman ve gayrimüslim tebaada siyasi, sosyal, kültürel ve sportif cemiyetler ortaya çıkmaya başladı. Osmanlı Devleti'nde Avrupa'ya nazaran geç başlayan spor cemiyetlerinin kuruluşu gayrimüslim ahali arasında ciddi manada yaygınlık göstermiştir. İlerleyen dönemlerde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Bulgarlar arasında spor cemiyetlerinin kurulması sürekli ve düzenli bir hal almıştı. Osmanlı millet sisteminin ulusçuluk karşısında dağılmaya yüz tuttuğu bir zamanda spor cemiyetlerinin en önemli motivasyon kaynağı milliyetçilik olmuştu.²³ Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaası tarafından kurulan spor kulüplerinin üyeleri arasında

---

¹⁹ Velimir Sesum and Zoran Milosevic, "Sokol Movement in Vojvodina from 1869 to 1945", *Physical Education and Sport Through the Centuries*, 1(2), 2014, p. 4-18; Angela Wichmann, "Diversity versus Unity: A Comparative Analysis of The Complex Roots of the World Gymnaestrada", *International Journal of the History of Sport*, 32(4), March 2015, p. 618.

²⁰ Claire E. Nolte, *The Sokol in the Czech Lands to 1914: Training for the Nation*, Palgrave Macmillan, London, 2002, p. 5.

²¹ Vassil Girginov and Lozan Mitev, "Modernizing Bulgaria: Todor Yonchev - Middle-Class Patriot and the Assertion of a Nation", *In Reformers, Sport, Modernizers: Middle-Class Revolutionaries*, ed. J.A. Mangan, Routledge, Taylor & Francis Group, London, 2012, p. 174-176.

²² Sabri Özçakır, *Ibid*, p. 190.

²³ Nejla Günay, a.g.m., s. 917-918.

milli kimliği geliştirmek ve ulus olma bilinci aşlamak amacıyla hizmet ettiği bilinmektedir.

Osmanlı gayrimüslim tebaası tarafından kurulan jimnastik cemiyetlerini Avrupa'da XIX. yüzyıl boyunca gelişen jimnastik sistemlerinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Batı'nın ilgiyle izlendiği ve örnek alındığı XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başında Osmanlı azınlıklarının kurduğu jimnastik cemiyetlerine Osmanlı Devleti daima şüpheyle yaklaşmış ve jimnastik cemiyetleri takibat altına alınmıştır. 1896 yılında Osmanlı tebaası olan Rumlar tarafından kurulan Tatabla-Heraklis Jimnastik Kulübü hakkında devlet yetkilileri geniş çaplı bir araştırma yapmıştır. Jimnastik kulübünün öğrencileri, eğitmenleri, müfredatı ve ruhsatının varlığıyla ilgili bilgiler toplanmıştır.²⁴ İstanbul'da kurulan Makabi isimli Musevi jimnastik cemiyetinin beden eğitimi amacıyla kurulmasına rağmen siyasi faaliyetler ile meşgul olduğu için Beyoğlu Mutasarrıflığı ve İstanbul Polis Müdüriyeti tarafından takip edilmekteydi.²⁵ Ayrıca İstanbul Makabi jimnastik cemiyeti Bulgar Yunak jimnastik hareketi ile iş birliği ve iletişim halindeydi.²⁶

Osmanlı Devleti'nde diğer bir azınlık grup olan Ermenilerin de jimnastik cemiyetleri vardı. Ermenilerin Rusçuk'da Truşak adında bir cemiyet kurdukları bilinmektedir. Hatta bu cemiyette silah talimlerinin yapıldığı rapor edilmiştir.²⁷ Ermenilerin Filibe'de kurdukları jimnastik cemiyeti de Bulgaristan Komiserliği tarafından yakından takip edilmiştir. Komiserlikten yazılan raporlarda Filibe'deki jimnastik cemiyetinin üyelerini kırlara çıkararak jimnastik talimi yaptırdığı, bu cemiyetin jimnastik cemiyeti olmasının zahiri olup hakikatte azasını eşkıyalığa alıstırdığı bildirilmiştir. Ayrıca Filibe'nin güvenilir ve namuslu Ermenilerinden hiç kimsenin bu cemiyete iştirak etmediği de aktarılmıştır.²⁸ Ermenilerin yurtdışında eğitim alabilecekleri okullarda jimnastik eğitiminin üst seviyelerde verilmesi ve bu okulların jimnastik eğitimiyle anılması devlet yetkililerini teyakkuza geçirmiştir. Hayrenik Gazetesi'nde çıkan yazıda Ermeni gençlerinin Fransa'nın Nantes şehrindeki mekteplere gitmeleri tavsiye ediliyor. Bu mekteplerde "meç" yani eskrim talimi öğrenebilecekleri bilgisi sansür memurları

²⁴ BOA, ZB., 340/30, R. 26/04/1324.

²⁵ BOA, DH.EUM.THR. 40/40, H. 28/06/1328. Makabi jimnastik cemiyetinin faaliyetleri için bkz. Firdes Temizgüney, "Osmanlı İstanbul'unda Siyonist Bir Cemiyet: Maccabi Jimnastik Cemiyeti", Tarih Okulu Dergisi (TOD), 12/XXXVIII, Şubat 2019, s. 339-362.

²⁶ BOA, DH.SN.THR. 11/34, H. 17/08/1328; BOA., DH.SN.THR. 8/29, H. 6/06/1328. Beyoğlu'nda bulunan Makabi Musevi Jimnastik Cemiyeti'nin gizli faaliyetleri için bkz. BOA., DH.EUM.THR., 40/40, H. 28/06/1328.

²⁷ BOA., HR.SFR.04., 827/59, M. 14/07/1908.

²⁸ BOA., A.}MTZ (04), 144/19, H. 25/05/1324; BOA., A.}MTZ.(04), 142/39, H.03/04/1324; BOA., HR.SFR.04, 235/79, M.17/07/1906.

tarafından yanlış yorumlanarak jimnastik ve silah talimi olarak aktarılmıştır. Eskrim taliminin Osmanlı mekteplerinde de yaptırılmasından dolayı kaygılanmanın gereksiz olduğu anlaşılmıştır.²⁹

Osmanlı Devleti'nde jimnastiği ayrılıkçı hareketleri için kullanan milletlerden biri de Bulgarlardı. Sosyete Jimnastik Cemiyeti üyelerinin faaliyetlerini sıkı bir biçimde sürdürdükleri, talimlerine ateşli silahlarla yapılan talimleri de ekledikleri ve hatta bu talimlerin birinde birkaç kişinin el ve yüzlerinin yandığı Doğu Rumeli Vilayeti'ndeki yetkililere bildirilmiştir.³⁰ XIX. yüzyılın son çeyreğinde Bulgarların bağımsızlık ideali için çalıştığıyla alakalı şüpheler bulunan Yunak jimnastik cemiyetinin birçok yerde örgütlendiği görülmüştür.³¹ Osmanlı hükümeti konunun önemini farkındaydı. Bu açıdan Bulgar okullarında jimnastik derslerinde askerî talimlere yer verilmesinin öğrencilerin yiğitlik hissini arttırdığı ve onlara cesur bir fert olma özgüvenini aşıladığı için bu dersin okutulmasının uygun olmadığı bildirilmişti.³² Bulgaristan'da jimnastik faaliyetlerinin bağımsızlığa giden yolda bir araç olarak kullanılması imparatorlukta diğer etnik grupları da etkilemiş benziyor. Ermeni ve Yahudi jimnastik cemiyetlerinin Bulgarları desteklediği görülürken Balkanlarda Bulgarlarla rekabet içinde olan Yunanlıların jimnastik cemiyetlerinin buna sıcak bakmadığı görülmüştür. 1902 yılında Filibe'de yapılan jimnastik oyunları Rum ve Bulgar jimnastikçiler arasında gerginliklere sahne olmuştur.³³ Bulgar jimnastikçilerinin yoğun bir Yahudi nüfusun yaşadığı Selanik'te insanları örgütlemesi dikkat çekmektedir. Bulgarların jimnastik alanındaki yoğun çabaları 1910 yılında Sofya'da Hırvat, Sırp, Slav ve Yunanlıların da katıldığı Birinci Jimnastik Cemiyeti'nin toplanmasıyla sonuçlanacaktı.³⁴

Osmanlı Devleti'nde fiziksel etkinlikleri milli bilinç oluşturmak amacıyla kullanan milletlerden biri de Rumlardı. Jimnastik cemiyetleri ve Yunanistan yanlısı Rum ihtilalciler arasındaki ilk bağlantılardan biri 1893 yılında

²⁹ BOA., DH.MKT., 177/32, H.25/05/1311; Günay, a.g.m., 936.

³⁰ BOA., A.}MTZ.RŞ.. 1/10, H. 7/10/1296.

³¹ BOA., A.}MTZ (04), 147/57, H. 17/07.1324; BOA., DH.MKT, 511/2, H. 16/02/1320; BOA., Y.A.HUS. 428/56, H. 26/01/1320.

³² BOA., MF.MKT. 299/51, H. 16/07/1313; BOA., DH.ŞFR. 184/76, R. 11/09/1311; Günay, a.g.m., s. 927.

³³ "Filibe'de Rumlar tarafından teşkiline teşebbüs edilen "Olimpiya" nam cimmastik cemiyetinin Filibe civarında cimmastik talimine çıkmaları ve bunların Yunan bahriyesi tarafından iktisa eyledikleri elbiselerinin Bulgarların nazar-ı hıkd ve hasedlerini celb eylemesi yüzünden iki millet arasında esasen mevcud olan münaferet tezayüd etmiş ve şehir dahilinde ve bazı gazino ve meyhanelerde tarafeyn beyninde musademat bile vuku bulmuştur" BOA, HR.SFR.04. 423/13, M. 21/06/1902.

³⁴ BOA, DH.SN.THR. 11/34, H. 17/08/1328; BOA, DH.SN.THR. 8/29, H. 16/06/1328.

kayıtlara geçmiştir. İmparatorluğun Rum tebaasının jimnastik cemiyetlerine verdikleri isimlerle bir algı oluşturmaya çalıştığına inanan devlet yetkilileri çoğu zaman bu duruma müdahale etti.³⁵ 1912 yılında Yanya’da faaliyet gösteren Pan İronik (?) Jimnastik Cemiyeti’nin bölgedeki Rum gençleri arasında Yunan propagandası yaptığı ve ayrıca isminin de Yunan milliyetçiliği çağrıştırdığından Osmanlı Devleti’nin bölgedeki çıkarlarına zarar verdiği düşünülüyordu. Bu nedenle cemiyetin isminin değiştirilmesi istendi.³⁶ Rum gençlerinin müzik eşliğinde sürekli jimnastik hareketleri yapmaları devletin sıkı takibatı altındaydı. Bunların Etnik-i Eterya gibi ayrılıkçı örgütlerle etkileşimi olup olmadığı sık sık sorgulanırdı.³⁷ Hükümet yetkilileri tarafından yapılan araştırmalar neticesinde Rum gençlerine musiki ve jimnastik talim ettirildiği ancak bu gençlerin tanınan kişiler olduğu Etnik-i Eterya Cemiyeti’ne mensup olmadıkları rapor edilmişti.³⁸ 1906 yılında Manastır Vilayeti’ne bağlı Görice Rum Mektebi jimnastik muallimi Vasil Lostra’nın öğrencilere silah talimi yaptırdığı haberleri Osmanlı hükümetini harekete geçirmişti. Bu muallimin “erbab-ı fesat”tan olduğu ve öğretmenlikten men edilmesine karar verilmişti.³⁹ Rum Patrikhanesi öğrencilerin jimnastik dersinden mahrum kalmaması için üç seneden beri okulda görev yapan Vasil’in yerine biri tayin edilinceye kadar göreve devam etmesini istiyordu. Görice Metropolit’inin bütün itirazlarına rağmen kararda herhangi bir değişiklik olmadı. Patrikhanenin, Osmanlı Devleti’nde jimnastik eğitmeni bulunmadığı için Yunan tebaasından olan bu şahsın seçildiği bilgisi devlet yetkililerini ikna etmeye yetmedi.⁴⁰ Bu kişi okullarda askerî talim yaptırdığı ve Rum öğrenciler arasında “zararlı” fikirler yaydığı için görevinden uzaklaştırıldı.⁴¹ Yunan tebaasından olan bu kişinin Osmanlı Rumları üzerinde “millî” bir bilinç oluşturmaya çalıştığı için gönderildiği anlaşılıyor.

Yunanistan’da XIX. yüzyılın ikinci yarısında kurulan gönüllü birçok derneğin Megali İdea ve irredentizm⁴² bağlamında ulusal bir rol üstlendiğini

---

³⁵ Ahmet Yiğit, “Jimnastik Sporunun Osmanlı Devleti’ne Girişi ve Uygulama Örnekleri”, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII. Sempozyumu, Edt.: Cengiz Buyar, Mehmet Türkmen, Nurdin Useev, Kahramanmaraş, 2019, s. 410.

³⁶ BOA., DH.İD., 132/12, H. 01/Ş/1330.

³⁷ Ahmet Yiğit, a.g.e., s. 410.

³⁸ BOA., Y.EE.KP., 10/990, H. 22/L/1317.

³⁹ BOA., TFR.I.MN., 87/8663, H. 16/M/1324.

⁴⁰ BOA., BEO., 2870/208462, H. 17/M/1324.

⁴¹ BOA., BEO., 2821/211553, H. 11/Ra/1324.

⁴² İredentizm, etnisitenin yaşadığı vatani ve aynı etnik grubun millî vatan dışında kalan soydaşlarını korumak için başka devletlerin topraklarını ilhak etmeye dayalı bir düşünce olarak tanımlanabilir. Bu kavramın kullanıldığı bir çalışma için bkz. Yusuf Ziya Bölükbaşı,

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

belirtmekte fayda var. Bu dernekler temel olarak Osmanlı Rumlarının yaşadığı bölgelerde faaliyet gösteriyorlardı. Gönüllü dernekler arasında yer alan spor ve özellikle jimnastik cemiyetlerinin birçoğu 1896 yılında Atina’da gerçekleşen ilk modern olimpiyat oyunları döneminde kurulmuş ve faaliyetleri arasına atıcılık ve eskrimi de almıştır. Burada jimnastik üzerindeki vurgunun özellikle askerî eğitim üzerine odaklandığını da belirtmeliyiz.⁴³

Atlas ve Diagora Jimnastik Cemiyetleri

Midilli Adası’nda⁴⁴ kurulan ilk jimnastik cemiyeti Mayıs 1908’de Dr. Theodosiadis başkanlığında “Diagoras Midilli Jimnastik Cemiyeti” ismiyle kuruldu. Cemiyetin kuruluş amacı tüzüğüne göre “jimnastiğin tüm sosyal sınıflara yayılması, sporun geliştirilmesi ve sporcuların hazırlanması” idi. Dolayısıyla bu cemiyet belirli bir sosyal sınıfın ihtiyaçlarına hizmet eden kapalı bir kulüp değil, tüm sosyal tabakalarda fiziksel egzersizin geliştirilmesini birincil hedefi olarak belirleyen bir dernekti. Bu hedeflere ulaşmak için bir spor salonu kurulması ve yıllık jimnastik oyunlarının organize edilmesi öngörülmüştü. Nitekim cemiyet gerekli tüm araçlarla donatılmış büyük bir spor salonu inşa etmeyi başardı. Spor salonunun yapılması derneklerin hayalini kurduğu ulusal bilinçle yüklü bireylerin yetiştirilmesi için önemliydi. Ancak Osmanlı hükümeti 28 ve 29 Haziran 1909’da yapılması planlanan ve Yunanistan’ın ana spor kulüplerinin de davet edildiği jimnastik oyunları için gerekli izinleri vermedi. Hatta cemiyetin faaliyetleri hükümeti rahatsız edince başkan Dr. Theodosiadis bu yönde uyarı aldı.⁴⁵

Atlas Jimnastik Cemiyeti ise 1909’un başında kuruldu. Cemiyetin başkanı, Rum milliyetçisi olarak tanınan bir isimdi. Kendisine yardımcı olan kişi

---

“Etnisite, Kimlik ve Dış Politika: Türkiye’nin Suriye Türkmenleri Politikası”, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1), 2018, s. 105-123.

⁴³ Christina Koulouri, “Voluntary Associations and New Forms of Sociability: Greek Sport Clubs at the Turn of the Nineteenth Century”, In Greek Society in the Making, 1863–1913: Realities, Symbols and Visions, 1997, p. 145-160.

⁴⁴ Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) tarafından Eylül 1462 tarihinde Osmanlı topraklarına dahil edilen Midilli Adası sahip olduğu stratejik konum itibarıyla Osmanlı Devleti için önemli bir yere sahipti. Ege denizinin kuzeydoğusunda yer alan adanın ekonomisi büyük oranda tahıl, üzüm ve zeytin yağı üretimine dayanmaktaydı. 1887 yılında adanın nüfusu 94 bin civarındaydı. Bu sayıma göre adanın nüfusu büyük oranda Hristiyan’dı. Sadece %14,5’lik kesimi Müslümandı. 1892 yılına gelindiğinde adanın nüfusu 107 bin dolayındaydı. Machiel Kiel, “Midilli”, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 30, 2005, s. 11-15.

⁴⁵ Σταυρούλας Λυκιαρδόπουλος (Stavrulas Likiardopoulos), Η εκπαίδευση στη Λέσβο κατά την τελευταία περίοδο της Οθωμανοκρατίας (1800-1912) (Osmanlı Yönetiminin Son Döneminde Midilli’de Eğitim (1800-1912)), Ege Üniversitesi (Midilli) Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, s. 437-439.

ise, Midilli Lisesi'nde öğretmen olan ve tanınmış bir popülizm takipçisi olarak bilinen Giannis Delis'ti. Atlas cemiyeti kuruluşundan hemen sonra askerî birliğe atıfta bulunan uygulamaları kabul etmeye başlamıştı. Yunan ordusunun subaylarına benzeyen üniformalar giymeleri, mangalar halinde oluşturulmaları ve Yunan bayrağına benzeyen rozetler taşımaları askerliği anımsatıyordu. Cemiyet trompet ve davul eşliğinde askerî geçit törenlerini andıran yürüyüşler düzenledi.⁴⁶

Midilli'de kurulan jimnastik cemiyetleri isimlerini Yunan mitolojisi ve antik Yunan döneminden ilham alarak almışlardı. "Atlas" Yunan mitolojisinde gökyüzünü omuzlarında tutan devin adıydı ve birçok sanat eserinde gökleri taşıyan olarak temsil edilirdi.⁴⁷ Diagora ismi ise, Antik çağların en ünlü boksörlerinden biri olan Diagoras'tan gelmekteydi. Diagoras, Antik olimpiyat oyunlarının düzenlendiği şehirler olan Olimpia, Nemea ve İstmia'da şampiyonluk kazanmıştı.⁴⁸

Her iki jimnastik cemiyetinin faaliyeti Osmanlı merkezi hükümeti tarafından takip edilmekteydi. Midilli Adası'ndaki Rum jimnastik cemiyetleri tarafından bazı kimselere askerî talimler yaptırıldığı haber alındığından gerekli incelemelerin yapılması hususunda emirler verilmişti.⁴⁹ Midilli Adası'nın da bağlı bulunduğu Cezayir Bahr-i Sefid Eyaleti Valisi Ali Ekrem Bey, Midilli'de tesis olunan Atlas ve Diagora cemiyetlerinin eskrim talimi yapmalarına izin verildiğini, gerek kasaba dahilinde gerekse haricinde askerî talimleri andıran ayak ve silah talimlerini yapmalarına ise asla izin verilmediğini sadarete bildirmişti.⁵⁰ Hükümet yetkilileri yerel idarecilerden mezkûr jimnastik cemiyetlerinin Cemiyetler Kanunu'na aykırı hareket etmelerinin önlenmesini istiyordu. Bu cemiyetlerin askerî faaliyetleri yanında sosyalizmi yayma çalışmaları yaptıkları sadarete bildirilmiştir.⁵¹ Osmanlı hükümeti Midilli'deki jimnastik cemiyetlerinde sık sık silah talimleri icra edildiği, nutuklar îrâd edildiği ve Yunanistan'a iltihak fikrinin işlendiği bilgisini alıyordu. Ancak Midilli mebusu böyle bir durumun

⁴⁶ Σταυρούλας Λυκιαρδόπουλος (Stavrulas Likiardopoulos), Ibid, p. 437-439.

⁴⁷ Axel Borchert, Multimedia Atlas Concepts. In: Cartwright W., Peterson M.P., Gartner G. (eds) Multimedia Cartography. Springer, Berlin, Heidelberg, 1999, https://doi.org/10.1007/978-3-662-03784-3_7; Atlas: Greek mythology, Encyclopedia Britannica, Erişim tarihi: 13.12.2020, <https://www.britannica.com/topic/Atlas-Greek-mythology>.

⁴⁸ Judith Swaddling, The Ancient Olympic Games, University of Texas Press, 1999, p. 81.

⁴⁹ BOA., DH.MKT., 2836/58, H. 19/Ca/1327; Günay, a.g.m., s. 932.

⁵⁰ BOA., BEO., 3532/264852, H. 19/Ra/1327.

⁵¹ Ahmet Yiğit, a.g.e., s. 411; Bayram Ali Sivaz, İttihat ve Terakki Partisinin Beden Eğitimi ve Spor Politikaları ve Uygulamaları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2016, s. 226.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

olmadığını sadarete iletmişti. Hükümet yine de bu duruma karşı ihtiyatlı davranılması gerektiği düşüncesindeydi. Hükümet kanadından asker gönderilmesine “şimdilik” gerek olmadığı belirtilmiştir. Buna rağmen Osmanlı hükümetinin jimnastik cemiyetlerini bağımsızlık fikrinin işlendiği ve azınlıklar arasında ulus bilincini artırıcı bir faaliyet alanı olarak gördüğü anlaşılmaktadır.⁵²

Osmanlı Devleti'nin Midilli Adası'ndaki jimnastik cemiyetlerinin faaliyetlerini takip ettiği bir dönemde, Nisan 1909 ortalarında Midilli'yi ziyaret eden İngiltere'nin İzmir Başkonsolosu Henry D. Barnham adadaki iki jimnastik cemiyetinde gençlere Yunan ordusunda hizmet etmiş subaylar tarafından silahlı eğitim verildiğini aktarmıştı. Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin Osmanlı Devleti'ni rahatsız eden faaliyetlerinin aday ziyaret eden İngiliz konsolosun da dikkatini çekmesi, Osmanlı hükümetinin bu cemiyetlerin faaliyetlerini takip etmesinin haklılığını da gözler önüne sermekteydi.⁵³ Yeni Tasvir-i Efkar'da Ayvalık Hadisesi ile ilgili yayınlanan haberde Midilli'de Rumların kurduğu Atlas ve Diagora isimli cemiyetlerin görünürde jimnastik yapmak hakikatte ise asker talimi yapmak amacıyla kuruldukları ve bu cemiyetlere üye olan Rumların sayısının bine ulaştığı bildirilmektedir. Midilli'nin köylerinde de şube açan cemiyetlerin özellikle pazar günleri trampet takımıyla köylere gitmeleri Osmanlı hükümetinin dikkatini çekmişti. Hatta Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin askerî talimlerde ve ayrılıkçı faaliyetlerde buldukları yönünde haberler İstanbul basınına kadar ulaşmıştı. Durumun ciddiyeti üzerine Osmanlı hükümeti adada sıkıyönetim ilan edileceğini Vali Ali Ekrem Bey aracılığıyla Midilli'nin saygın kişilerine iletmişti. Ekrem Bey jimnastik cemiyetlerinin jimnastik dışındaki askerî talimleri ile toplu halde trampet çalarak gezmekten vazgeçmelerinin lüzumunu da beyan etti.⁵⁴

Midilli'de Rumlar tarafından kurulan Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin hazırladıkları nizamnameyi hükümetin onayına sunmadıkları ve cemiyet üyelerinin tek tip kıyafet giyerek boru ve trampet eşliğinde askerî tarzda yürüyüş yaptıkları tespit edilmişti.⁵⁵ Midilli'de yerel Rum ahalinin silahlanıp askerî kuvvet oluşturmaya çalıştıkları haberlerinin İstanbul'a kadar ulaşması devlet bürokrasisinde ciddi rahatsızlığa neden olmuştu. Yunanistan'ın Ege adaları üzerinde yoğun diplomasi yürüttüğü bir zamanda

⁵² BOA., DH.MKT., 2658/42, M. 30/11/1908; BOA., DH.SFR., 407/38, R. 12/09/1324.

⁵³ Metin Ünver, Midilli Adası'nın İdarî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1876-1914), Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 150.

⁵⁴ Metin Ünver, a.g.t., s. 149; Zeki Arıkan, “1909 Ayvalık Hadisesi”, Belleten, 75/272 (2011), s. 181, 182.

⁵⁵ BOA., DH.MKT. 2840/90, H. 23/05/1327.

bu tür haberler imparatorluk yetkililerini harekete geçirmiştir. Atlas ve Diyağora jimnastik cemiyetlerinin uyarıları dikkate almayarak askerî talimler yaptıkları, boru ve trampet çalarak ve çift sıra olarak köylere gittikleri yönündeki haberler yerel Müslüman halkı tedirgin etmişti. Son olarak Atlas cemiyeti üyelerinin bir Pazar günü Midilli'nin bir köyündeki propagandif faaliyetleri hükümetin sert tepki göstermesine neden oldu. Midilli'deki Rumları devrimci eylemlere kışkırtmakla suçlanan "Atlas"ın liderleri tutuklandı. Cemiyetin bütün faaliyetleri yasaklandı.⁵⁶ Aynı dönemde Ayvalık Hadisesi'nde sonra "Diyağora"da geçici olarak kapatıldı.⁵⁷ Ayrıca diğer spor derneklerinin faaliyetlerini sürdürmeleri için bazı şartlar belirlendi. Buna göre, spor derneklerinin köylerdeki faaliyetleri durduruldu. Jimnastik cemiyetlerindeki eğitmenin Osmanlı vatandaşı olması şartı getirildi. Spor derneklerinde siyasi tartışmaların yapılması, yabancı bayrakların varlığı ve yabancı liderler lehine tezahüratlar, izinsiz gezilerin yapılması ve askerî tarzda tatbikatların icra edilmesi yasaklandı. Derneklerin yapacağı tüm faaliyetlerini yetkililerin onayı doğrultusunda yapmaları ve resmî Osmanlı renklerini (kırmızı-beyaz) taşımaları kararlaştırıldı.⁵⁸

Bu kapatılma hadisesinden sonra Midilli'deki jimnastik cemiyetlerinden biri olan Atlas Jimnastik Cemiyeti üyelerine silah talimi yaptırdığı gerekçesiyle dava açıldı. Toplam 32 sanık (dört kurucu ve yirmi sekiz üye) vatana ihanet suçundan yargılandı. Dava Midilli'de yapıldı (28 Ocak-11 Şubat 1910). Sanıkların suçlamaları kabul etmediği davada tanıklar da dinlenmişti. Tanıklar Atlas kulübü üyelerinin tek tip elbise giyip, boru ve trampet çalarak köyleri gezdiklerini ve silah atışı yaptıklarını, ayrıca cemiyet üyelerinin Yunan ordusu elbisesine benzer elbise giydiği ve taktıkları rozetlerin de Yunan bayrağını andırdığını ifade etmişlerdi. Davada Hristiyan hakimlerinde karışmış gibi görüldüğü bir dizi sahne arkası eylemin ardından beraat kararı verildi.⁵⁹

1909 yılında Atlas ve Diyağora jimnastik cemiyetleri temsilcileri derneklerin faaliyetlerini tekrar sürdürmeleri için Osmanlı hükümetinden izin istemiştir. Söz konusu cemiyetlerin yeniden açılmasının gündeme gelmesi üzerine, Midilli'deki hükümet temsilcileri bu cemiyetlerin açılmasına itiraz etmiştir. Onlara göre, bu cemiyetler sosyalizmi yaymaya çalışmaktan başka bir şey yapmadıkları ve köylülerin jimnastikle uğraşmaya

⁵⁶ BOA., DH.SFR., 415/3, R. 28/03/1324; BOA., DH.SFR., 414/105, R. 25/03/1325; Nejla Günay, a.g.m., s. 932.

⁵⁷ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

⁵⁸ Σταυρούλας Λυκιαρδόπουλος (Stavrulas Likiardopoulos), Ibid, p. 437-439.

⁵⁹ Σταυρούλας Λυκιαρδόπουλος (Stavrulas Likiardopoulos), Ibid, p. 437-439; Nejla Günay, a.g.m., s. 932-935.

vakitlerinin olmaması sebebiyle gereksizdi.⁶⁰ Ancak, adadaki hükümet temsilcilerinin çabaları yetersiz kalmış, her iki cemiyetin de nizamnameleri hükümetin onayından geçtikten sonra faaliyetlerine devam etmişlerdir.⁶¹

Midilli Rumları hedef kitlelerine ulus bilinci aşılarmayı ve milli kimlik oluşturmayı fiziksel egzersizler üzerinden jimnastik cemiyetleri aracılığıyla yapmayı tercih etmişti. Rumlar yalnızca jimnastik cemiyetlerini değil, kültür ve yardımlaşma cemiyetlerini de benzer biçimde hedef şaşırtmak amacıyla kullanmışlardır. Cemiyetler Kanunu'nun kabulünün ardından siyasi cemiyet teşkilinin yasaklanması ile, Rumların isim değiştirme yoluna giderek Osmanlı idarecilerinin hedefi olmamak adına hayırsever ve kültürel pelerin altında faaliyetlerine devam ettikleri de bilinmektedir.⁶² Hatta Anadolu Rumlarının sıklıkla tek bir çatı altında kurdukları sanat ve spora yönelik cemiyetler Rumların kültürel kimlik söylemlerinin bir parçası olarak Helenizm ideolojisinin gelişmesine ve yayılmasına hizmet etmiştir. Osmanlı coğrafyasında yaşayan Rumlar, müzik ve sporun bazen de jimnastiğin iç içe olduğu bir örgütlenme yapısı kurmuşlardır.⁶³

Atlas ve Diagora Jimnastik Cemiyetlerine Ait Nizamnamelerin İçeriği

Atlas Jimnastik Cemiyeti Nizamnamesi 26 maddeden oluşmaktadır. Nizamnamenin 1. maddesinde Atlas Jimnastik Cemiyeti'nin kuruluş amacı açıklanmıştır. Buna göre, bu cemiyet adada yaşayan herkesi jimnastikle tanıştırmayı hedeflemişti. Bunun için Midilli'de bir talimhane tesis edilecekti. Cemiyet, hükümet temsilcilerinin gözetiminde yıllık jimnastik oyunları tertip edecekti. Cemiyetin yapacağı faaliyetler askerî talimler şeklinde olmayacaktı. Nizamnamenin 2 ila 5. maddelerinde cemiyet azaları hakkında bilgi verilmiştir. Cemiyet azalığına kadınlar da dahil olabilecekti. Fahri aza, daimi aza ve muhabere azası şeklinde üç kısma ayrılmıştı. Cemiyetin fahri azası idare heyeti tarafından seçilecekti. Her Midillili veya Midilli'de oturan yabancı kişiler idare heyetinin onayından sonra cemiyetin daimi azalığına seçilebilecekti. Cemiyete üye olan yabancı uyruklu kişilerin idari işlere müdahale hakkı olmayacaktı. Cemiyetin idare heyeti azalığına ise ancak Osmanlı vatandaşı olan kişiler seçilecekti. Cemiyete bir yıllık abone olma bedeli bir gümüş mecdiye olarak kararlaştırılmıştı. Daimi azaların jimnastikhanede eğitimlere katılması ve cemiyetin her türlü aktivitesinde bulunması gerekmekteydi. Cemiyetin daimi azaları ile alakalı

⁶⁰ "...köylülerin jimnastik yapmaya vakitleri müsait olmadığı gibi buna ihtiyaçları da bulunmadığı ve köylerdeki kulüplerin avam-ı ahali arasına sosyalizm fikirlerini ilka etmeye çalıştıkları" BOA., DH.MKT., 2852/89, H. 03/06/1327.

⁶¹ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

⁶² Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, a.g.t., s. 91.

⁶³ Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, a.g.t., s. 135.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

diğer görev ve hukuki düzenlemeler nizamnamenin 4. maddesinde açıklanmıştır. Muhabere azası ise cemiyetin merkez idaresi haricinde yer alan Midillililer arasında idare heyeti tarafından seçilecekti. Bunlar daimi azaların hukuklarına tabi olacaktı. Nizamnamenin 6 ila 9. maddeleri cemiyetin idare heyeti hakkında bilgi vermektedir. İdare heyeti bir başkan bir başkan yardımcısı, iki kâtip, bir sandık emini, iki nazır ve dört müsteşar olmak üzere 11 kişiden oluşacaktı. Cemiyetin idare heyetine seçilebilmek için Osmanlı vatandaşı olmak şartı vardı.⁶⁴

Nizamnamenin 10. maddesi cemiyetin yıllık toplantıları hakkında bilgi vermektedir. Buna göre cemiyetin ilgili kurulları her yıl eylül ayında iki sefer toplanacaktı. Bu toplantılar esnasında cemiyetin idari işleri görüşülecekti. Nizamnamenin 11. maddesinde cemiyet ve idare heyeti başkanının, 12. maddesinde başkan yardımcısının 13 ve 14. maddelerinde katiplerin, 15. maddesinde sandık emininin ve 16. maddesinde jimnastikhane nazırlarının görev ve yetkilerinden bahsedilmiştir. Nizamnamenin 19. maddesinde cemiyet tarafından tertip edilecek oyunların usul ve esasları hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre cemiyet her yıl mart veya nisan ayında oyunlar tertip eder. Bu oyunların ve gezintilerin içeriği hükümet yetkililerinin onayına sunulacaktı. Oyunlarda askerî üniformayı andıracak kıyafetler kullanılmayacaktı. Oyunlar neticesinde başarı elde eden oyunculara madalya takdim edilecekti. Nizamnamenin 20 ila 27. maddeleri cemiyetin genel hükümleriyle alakalıdır. Cemiyet hiçbir surette siyaset ile uğraşmayacaktı. Cemiyetin kendisine ait sancağında “Atlas” kelimesi yazılı bulunacaktı. Cemiyet hükümetin denetimine sürekli açık olacaktı. Cemiyet yapacağı etkinlikleri bir gün öncesinde hükümet temsilcilerine bildirecekti. Özellikle nizamnamenin 24. maddesi hükümetin çekincelerini gidermeye yönelik bir hüküm içermektedir. Buna göre cemiyetin yapacağı faaliyetler esnasında askerî tarzda hareketler icra edilmeyecek, ayak talimleri yapılmayacak, boru ve trampet çaldırılmayacak, başka ülkelere ait bayrak ve işaretler bulundurulmayacaktı. Cemiyet tarafından hazırlanan nizamname hükümet yetkililerinin onayına sunulmuş, yapılan bazı değişiklikler neticesinde kabul edilmiştir.⁶⁵ Görüldüğü gibi Atlas jimnastik cemiyeti resmi onay almak adına Osmanlı otoritelerinin uygun görmediği bölümleri değiştirmişlerdir.

Diyagora Jimnastik Cemiyeti Nizamnamesi 32 madde içermektedir. Nizamnamenin 1 ve 2. maddelerinde cemiyetin amacı açıklanmıştır. Buna göre Midilli adasında teşkil olunacak bu cemiyet vasıtasıyla sağlam bir vücuda sahip bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu maksadın

⁶⁴ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

⁶⁵ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

gerçekleştirilmesi için adada denize yakın bir yerde jimnastikhane inşa edilmesi planlanmıştı. Bunun dışında hükümetin bilgisi ve izni dahilinde diğer jimnastik cemiyetleriyle yılda bir defa olmak üzere bazı oyunlar tertip edilecekti. Nizamnamenin 3 ila 5. maddelerinde cemiyetin azaları ve onların yetkileri açıklanmıştır. 6 ila 9. maddelerde cemiyetin idare heyetinin görev ve yetkilerinden bahsedilmiştir. 10. maddede cemiyetin yılda iki kez toplanacağı belirtilmiştir. 11 ila 13. maddelerde cemiyette görevli reis, başkatip ve sandık eminin görevleri açıklanmıştır. Nizamnamenin 14. maddesinde jimnastikhane müfettişinin görev ve yetkilerine değinilmiştir. Buna göre, müfettiş jimnastikhane bulunan aletlerin cinsi ve sayısı ile alakalı bir defter tutacak ve ihtiyaç duyulan malzemeleri jimnastikhane müdürüne teslim edecekti. 15. madde jimnastikhane müdürüyle alakalıydı. Jimnastikhane müdürü cemiyetin idare heyeti tarafından tayin edilirdi. Bu göreve gelmek için Osmanlı vatandaşı olmak şartı aranıyordu. 16. madde jimnastikhane uyulması gereken kurallar ile alakalıydı. 17. madde tedkik komisyonundan bahsediyordu. 18. madde ise cemiyetin yaptırdığı gezintileri izleyen memurun göreviyle alakalıydı. Osmanlı hükümeti için bu madde çok önemliydi. Gezintilerin askerî tarzda olmaması gerekiyordu. Nizamnamenin 19. maddesi cemiyetin fahri reisi, 20. maddesi ise cemiyete bağış yapacaklar hakkında bilgi vermektedir. 21. maddeye göre Pazar günleri cemiyetin özel günü ilan edilmişti. 22 ve 23. maddelerde oyunlarda eğitilecek kişiler hakkında bilgi verilmektedir. 24. madde müsabakalar ile alakalıdır. Bu madde yarışmaların nasıl ve ne şekilde yapılacağı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Yarışmalar hükümet gözetiminde yapılacağı ve giyilen kıyafetlerin askerî tarzda olmayacağı özellikle belirtilmiştir.⁶⁶

Nizamnamenin 25 ila 32. maddeleri cemiyetin genel hükümleriyle alakalıdır. Cemiyet hiçbir surette siyaset ile uğraşmayacaktı. Cemiyetin kendisine ait mühründe “Diagora” kelimesi yazılı bulunacaktı. Cemiyet sürekli hükümetin denetimine açık olacaktı. Cemiyet yapacağı etkinlikleri bir gün öncesinde hükümet temsilcilerine bildirecekti. Özellikle nizamnamenin 28. maddesi hükümetin çekincelerini gidermeye yönelik bir hüküm içermektedir. Buna göre cemiyetin yapacağı faaliyetler esnasında askerî tarzda hareketler icra edilmeyecek, ayak talimleri yapılmayacak, boru ve trampet çaldırılmayacak, başka ülkelere ait bayrak ve işaretler bulundurulmayacaktı.⁶⁷

XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren sportif cemiyetlerin Rumlar arasında yaygınlık gösterdiği bilinmektedir. Midilli gibi Batı dünyası ile sürekli etkileşim halinde olan, ticari potansiyeli yüksek bir bölgenin bu

⁶⁶ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

⁶⁷ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

olgudan geri durması mümkün değildi. Adada kurulan jimnastik cemiyetleri bunun bir kanıtıdır. Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerine ait nizamnameler içerik yönünden benzerlik taşıyordu. Her iki nizamnamede de cemiyetlerin hedef kitlesi Rum gençleriydi. Bu cemiyetlerin nizamnameleri incelendiğinde Osmanlı hükümetinin çekinceleri dikkate alınarak hazırlanmış görülecektir. Her iki nizamnamede cemiyet üyelerinin militarist bir algı ile hareket etmeyecekleri özellikle belirtilmiş olsa da Rum gençleri arasında ortak bir aidiyet duygusu yaratmayı hedefledikleri bir gerçektir.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyılda başlayan ve Batı'daki örneklerine benzer biçimde kurulan kulüp, dernek, cemiyet vb. yapılar, 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'nun getirdiği dernek kurma hak ve özgürlüğü ile meşruiyet kazanıyordu. Cemiyetler Kanunu ile milliyet farkına dayalı cemiyetlerin kurulması yasaklanmaktaydı. Ancak XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başlarında içerisinde spor cemiyetinin de olduğu ve üyelerine ulus bilincini aşlamayı hedefleyen çok sayıda cemiyetin varlığından söz edilebilir. Bilhassa Osmanlı gayrimüslim tebaası tarafından kurulan spor kulüpleri, (jimnastik cemiyetleri, bisiklet cemiyetleri ve izcilik örgütleri) hedef kitlelerine ulus bilinci aşlamayı ve milli kimlik oluşturmayı fiziksel egzersizler üzerinden yapmayı tercih etmişti. Fiziksel egzersizlerin kitleleri harekete geçirmedeki gücü Osmanlı gayrimüslim tebaası tarafından etkili bir biçimde kullanılmaktaydı.

Osmanlı Rumlarının Midilli'de kurmuş oldukları Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin asker talimi biçimindeki faaliyetleri Osmanlı merkezi otoritesini tedirgin etmekteydi. Midilli Rumlarının jimnastik cemiyetleri bünyesinde askerî bir kuvvet oluşturabileceği inancı bizzat Cezayir-i Bahri Sefid valisi Ali Ekrem Bey'in duruma el koymasına neden olmuştu. Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin faaliyetlerine devam edebilmeleri için yeni hazırladıkları nizamnamelerinin Osmanlı idaresi tarafından uygun görülmesi gerekmekteydi. Atlas ve Diagora jimnastik cemiyetlerinin nizamnameleri askerî tarzda hareketler içermemek ve ada dahilinde yürüyüşler yapmamak, boru ve trampet çalmamak ve ayrıca başka ülkelere ait bayrak ve işaretler bulunmamak kaydıyla onaylanmıştı. Osmanlı yöneticileri jimnastik cemiyetlerinin faaliyetlerini sürekli gözetim altında tutmuştu. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Bulgaristan ve Doğu Rumeli'de örgütlenen Yunak Birliği Bulgar bağımsızlık hareketinde aktif rol almıştı. Gerek Bulgar Yunak deneyimi ve gerekse aynı dönemde Osmanlı azınlıklarının sporun farklı formlarını milli kimlik inşası ve ulus bilincini arttırmak amacıyla kullanması Midilli Rumlarının daha büyük bir örgütlenme kurmasını önlemek adına Osmanlı yöneticilerini harekete geçirmişti. Rumların Midilli'de jimnastik cemiyetleri aracılığıyla yürüttükleri faaliyetlerinin, XIX. yüzyıl

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

boyunca Avrupa'da ortaya çıkan jimnastik anlayışlarından etkilendiğini görmek mümkündür. Genç erkeklerin askerî talimlere ve özellikle savaşa hazır hale getirilmesi ihtiyacı, başta jimnastik olmak üzere fiziksel egzersizlerin önemini artırdı. Önde gelen beden kültürü organizasyonları olan Alman Turnen ve İsveç jimnastiği tüm Avrupa'ya olduğu gibi Osmanlı Rumlarının kurduğu jimnastik cemiyetlerine de ilham verdi.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO.)

2870/208462; 2821/211553; 3532/264852.

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemî Evrakı (DH.EUM.THR.)
40/40.

Dahiliye Şifre Kalemî (DH.ŞFR.)

407/38; 415/3; 414/105; 184/76.

Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH.ID.)

132/12.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH.MKT.)

1044/43; 2907/67; 2658/42; 2840/90; 2836/58; 2852/89; 511/2.

Dahiliye Nezareti Sicil-i Nüfus Tahrirat Kalemî (DH.SN.THR.)

11/34; 8/29

Hariciye Nezareti Paris Sefareti Belgeleri (HR.SFR.04.)

827/59; 423/13; 235/79.

Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF.MKT.)

911/46; 299/51.

Rumeli Müfettişliği Manastır Evrakı (TFR.I.MN.)

87/8663.

Sadaret Bulgaristan Evrakı (A.}MTZ (04))

147/57; 144/19; 142/39.

Sadaret Rumeli-i Şarki Evrakı (A.}MTZ.RŞ..)

1/10.

Yıldız Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS.)

428/56.

Yıldız Sadrazam Kamil Paşa Evrakı (Y.EE.KP.)

10/990.

Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB.)

340/30.

Araştırma Eserler

ANASTASSIADOU Meropi, Yüzyıl Dönemecinde Selanik'te Seçkin Sporları ve Sporcu Seçkinler, Der. François Geogron ve Paul Dumont, *Osmanlı İmparatorluğu'nda*

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

Yaşamak: Toplumsallık Biçimleri ve Cemaatlerarası İlişkiler (18.-20. Yüzyıllar), çev. Maide Selen, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, 2. bs, ss. 175-193.

ARIKAN Zeki, "1909 Ayvalık Hadisesi", *Belleten*, 75/272 (2011), ss. 159-189

ASLANOĞLU Anna Maria (2010), *Staying away from politics, not foreseeing militarism: The case of Corps of Greek Scouts in Armistice Istanbul, 1918-1923*, Boğaziçi University, Unpublished master's thesis, İstanbul.

"Atlas: Greek mythology" *Encyclopedia Britannica* (Erişim tarihi: 13.12.2020), <https://www.britannica.com/topic/Atlas-Greek-mythology>.

BORCHERT Axel (1999), *Multimedia Atlas Concepts. In: Cartwright W., Peterson M.P., Gartner G. (eds) Multimedia Cartography. Springer, Berlin, Heidelberg, https://doi.org/10.1007/978-3-662-03784-3_7*.

BÖLÜKBAŞI, Yusuf Ziya, "Etnisite, Kimlik ve Dış Politika: Türkiye'nin Suriye Türkmenleri Politikası", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/1 (2018), ss. 105-123.

CİHANGİR Çiğdem Kılıçoğlu, *"İkinci Meşrutiyet'ten Milli Mücadele'ye Anadolu'da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Rum Örgütlenmeleri (1908-1922)"*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2017.

CİHANGİR Çiğdem Kılıçoğlu, "Osmanlı Rumlarında Cemiyetleşme Olgusu ve Rum Kültür Cemiyetleri: İzmir Örneği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/39 (2019-Güz), ss. 395-440.

GEORGEON François & DUMONT Paul (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak: Toplumsallık Biçimleri ve Cemaatlerarası İlişkiler*, İletişim Yayınları, İstanbul.

GIRGINOV Vassil and MITEV Lozan (2012), "Modernizing Bulgaria: Todor Yonchev - Middle-Class Patriot and the Assertion of a Nation", In *Reformers, Sport, Modernizers: Middle-Class Revolutionaries*, Ed. J.A. Mangan, Routledge, Taylor & Francis Group, London, pp. 162-184.

GÜNAY Nejla, "Osmanlı Devleti'nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü", *Belleten*, 81/292 (2017), ss. 917-946.

HANİOĞLU M. Şükrü, "Cemiyet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 9 (1993), ss. 329-331.

SWADDLING Judith (1999), *The Ancient Olympic Games*, University of Texas Press.

KIEL Machiel, "Midilli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 30 (2005), ss. 11-15.

KOULOURI Christina, "Voluntary Associations and New Forms of Sociability: Greek Sport Clubs at the Turn of the Nineteenth Century", *Greek Society in the Making, 1863-1913: Realities, Symbols and Visions*, 1997, pp. 145-160.

ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ Σταυρούλας (Likiardopoulos Stavroulas), *Η εκπαίδευση στη Λέσβο κατά την τελευταία περίοδο της Οθωμανοκρατίας (1800-1912) (Osmanlı Yönetiminin Son Döneminde Midilli'de Eğitim (1800-1912))*, Ege Üniversitesi (Midilli) Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008

LUNDVALL Suzanne Lundvall, "From Ling Gymnastics to Sport Science: The Swedish School of Sport and Health Sciences, GIH, from 1813 to 2013", *The International Journal of the History of Sport*, 32/6 (2015), pp. 789-799.

NOLTE Claire E., *The Sokol in the Czech Lands to 1914: Training for the Nation*, Palgrave Macmillan, London, 2002.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

- ÖZÇAKIR Sabri, “‘Heroes! Bring Happiness to Your Motherland! Long Live the Yunaks’: The Bulgarian Yunak Gymnastics Movement in the late Ottoman Period”, *The International Journal of the History of Sport*, 36/2-3 (2019), pp. 186-206.
- ÖZÇAKIR Sabri and BAŞKUTLU Salih, “The Corps of Rum Scouts of Istanbul According to Ottoman Archival Documents In The Armistice Period (1918-1922)”, *History Studies*, 11/4 (2019), pp. 1299-1311.
- PFISTER Gertrud, “Epilogue: Gymnastics from Europe to America”, *International Journal of the History of Sport*, 26 /13 (2009), pp. 2052-2058.
- PFISTER Gertrud, “Cultural confrontations: German Turnen, Swedish Gymnastics and English Sport-European Diversity in Physical Activities from a Historical Perspective”, *Sport in Society*, 6/1 (2003), pp. 61-91.
- SESUM Velimir and MILOSEVIC Zoran, “Sokol Movement in Vojvodina from 1869 to 1945”, *Physical Education and Sport Through the Centuries*, 1/2 (2014), pp. 4-18.
- SİVAZ Bayram Ali, “İttihat ve Terakki Partisinin Beden Eğitimi ve Spor Politikaları ve Uygulamaları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- SÜME Mehmet ve ÖZSOY Selami, “Osmanlı’dan günümüze Türkiye’de bisiklet sporu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (2010), ss. 345-360.
- SWADDLING Judith, *The Ancient Olympic Games*, University of Texas Press, 1999.
- TEMİZGÜNEY, Firdes, “Osmanlı İstanbul’unda Siyonist Bir Cemiyet: Maccabi Jimnastik Cemiyeti”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 12/XXXVIII (2019), ss. 339-362.
- TOPRAK Zafer, “1909 Cemiyetler Kanunu”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I (1985), ss. 205-208.
- ÜNVER Metin, “Midilli Adası’nın İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1876-1914)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- WICHMANN Angela, “Diversity versus Unity: A Comparative Analysis of The Complex Roots of the World Gymnaestrada”, *International Journal of the History of Sport*, 32/4 (2015), pp. 614-629.
- YİĞİT Ahmet, “Jimnastik Sporunun Osmanlı Devleti’ne Girişi ve Uygulama Örnekleri”, *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII. Sempozyumu*, Editörler: Cengiz Buyar, Mehmet Türkmen, Nurdin Useev, Kahramanmaraş, 2019, ss. 385-415.

Ek 1: Midilli’de 1908 senesi Eylül’ünde te’sîs olunan Atlas Jimnastik Cem’iyyetinin nizâm-nâmesi⁶⁸

Birinci madde – Maksadı bi’l-cümle ahaliye jimnastik fenninin ta‘mimi ile masarî’in tehiyyesinden ibaret olmak üzere Midilli’de “Atlas Jimnastik” cemiyeti namıyla bir cemiyet tesis olunur işbu maksadın hayr-ı husulüne vesait evvelen münhasıran jimnastik talim ve taallümüne mahsus olan alat ve edevata malik bir talimhanenin Midilli’de tesisi saniyen jimnastik fenninin azaya tedris ile hükümete ihbar-ı madde olunarak bir memur-ı mahsus terfîk edilmek ve meşîyyet-i askeriye ve askerî talimleri şeklinde olmamak üzere beray-ı tenezzüh gezintiler tertibi salisen hükümet-i

⁶⁸ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

mahalliyeinin taht-ı nezaretinde olmak üzere “Atlas” namıyla senevi oyunlar icrasını yani idman-ı bedeni oyunları tertibi rabian cemiyet azalarının sair jimnastik cemiyetlerinin oyunlarına iştiraki ve hamisen sair jimnastik cemiyetleriyle münasebatda bulunulması.

Aza-yı cemiyet

İkinci madde – Cemiyet azalığına zümre-i nisvandandan kabul olunarak aza-yı fahriye aza-yı muntazama ve aza-yı muhabere namlarıyla üç kısma takسیم olunur.

Cemiyetin aza-yı fahriyesi

Üçüncü madde – Cemiyetin aza-yı fahriyesi heyet-i idare tarafından intihab olunur saniyen aza-yı fahriye aza-yı muntazamanın kaffe-i hukukuna malik olmağla beraber taahhüdatından muaf olurlar salisen cemiyetin mak-sadına nailiyet hususunda hıdemat-ı fevka`l-adede bulunanlar aza-yı fahriye intihab olunur

Aza-yı muntazama

Dördüncü madde – Her Midillili veya Midilli`de mukim yabancı heyet-i idareye beyandan sonra muntazam aza intihab olunabilir şu kadar ki Atlas kulübü münhasıran bir Osmanlı kulübü olup kavanin ve nizam-ı Osmaniyeinin kaffe-i ahkamına tabi bulunduğundan kulübün heyet-i idaresi azalığına münhasıran tebea-i Osmaniyeinden olan zevat tayin edilecek ve kulübe tebea-i ecnebiyeden dahil olacak zevatın umur-ı idareye asla müdahaleye hakkı olamayacaktır saniyen bir senelik abone bedeli bir dane sim mecidiyeden ibaretdir cemiyetin mebdе`i Temmuz`un onuncu gününden itibar olunmuşdur salisen aza-yı muntazama jimnastikhaneye devam ile idman-ı beden eder ve gezintilerle huruclara ve oyunlara ve cemiyetin her dürlü rüsumuna iştirak eder rabian rüsum zamanlarında nişane-i mahsusayı giyerler hamisen aza beynindeki hukuk ve vezaif müsavidir sadisen her sal-i cedidin ilk üç aylık müddeti zarfında abone bedelini tediye etmek lazımdır işbu mühletin hitamından sonra heyet-i idarenin abonesini tediye etmeyi cemiyetden ihracda hakkı vardır sabian heyetin her dürlü kararına tebeyyet etmek lazımdır saminen mesail-i mühimmeden dolayı heyet-i idareye tahriren müracaat ile cemiyetin fasl-ı mahsusunda zikr olunacağı vechile ictima-ı umumisini talep edebilirler ictima-ı umuminin davetine istida la-ekall elli aza-yı muntazama tarafından imza edilmek iktiza eder dokuzuncusu gerek jimnastikhanede gerek gezintilerde gerekse oyunlar zamanında etvar ve hareket-ı na-layıkandede bulunan azalar cemiyetden ihrac olunur onuncusu iras-ı fitne eden veya cemiyetin işbu talimatına muhalif hareketda bulunan azaların ihracları heyet-i idarenin salahiyeti dairesindedir on birincisi ihrac olunan azalar istidaları heyet-i idarece kabul olunursa tekrar cemiyete dahil olabilirler on ikincisi cemiyet sandığından maaş

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

alanlar cemiyete aza-yı muntazama olarak kabul olunmazlar on üçüncüsü azalıkdan çekilen veya ihrac olunanlara abone bedeli iade olunmaz azadan hiçbiri jimnastikhanenin alat ve edevatından bir şey alamaz

Aza-yı muhabere

Beşinci madde – Cemiyetin merkez idaresi haricinde mukim Midilliler heyet-i idare tarafından aza-yı muhabere intihab olunur aza-yı muhabere aza-yı muntazamanın hukuk ve taahhüdâtına tabidirler.

Heyet-i idare

Altıncı madde – Cemiyet cümlesi behemehal tebea-i Osmaniyeden olmak şartıyla bir reis bir reis-i sani umumi ve (...) iki katib bir sandık emini iki nazır dört müsteşar yani on bir azalık heyet tarafından idare olunur

Yedinci madde – Heyet-i idare her sene Eylülü'nün dördüncü Pazar günü abone bedelini te'diye eden azaların ictima'-ı umimisinde re'y- hafi ve ekseriyet-ara ile intihab olunur bu sûretle intihab olunan heyet-i idare azası atideki haftada in'ikad ederek miyanelerinden re'y-i hafi ile reis-i sani katibler nazırlar sandık emini intihab olunur heyetin intihab olunan azalarından birinin intihabının adem-i kabulü takdirinde en ziyade re'y kazanan kimse ile istibdal olunur

Sekizinci madde – Heyet-i idare her bir defa muntazaman in'ikad eder maffih reisin veya iki azanın talebi üzerine fevkalade olarak in'ikad eder heyet-i idarenin temamiyeti reis ya reis-i sani veya katib-i umumi aralarında olmak şartıyla altı azanın mevcudiyetiyle kaim olur kararlar ekseriyet-ara ile ittihaz olunur tesavi-i ârâ takdirinde mesele gelecek in'ikadda talik olunur red olunan teklif aynı in'ikadda mevzu-ı bahs olamaz iki defa red olunan bir teklif altı ay mürur etmeden tekrar mevki-i müzakereye konulamaz. Bir aza istifa ettiği takdirde en ziyade re'y kazanan kimse ile istibdal olunur heyet-i idare azasından biri dört muntazam in'ikad müddetince meclise gelmediği halde istifasını vermiş gibi add ve hemen istibdâl olunur kulüb azası arasında husul-i uhuvvet ve devam-ı muhadenete mani olacak surette ef'al ve akvale cür'et eden ve cemiyetin talimat dairesinde devamına mani olan aza ekseriyet-i mutlaka ile azl ve derakab diğer ile istibdal olunur.

Dokuzuncu madde – Bütçenin kalem-i mahsusundan vuku bulacak mesarîf-i fevka'l-ade heyet-i idare kararıyla icra edilir işbu kalemin tükenmesi halinde heyet tahsisat-ı mukteziye hakkında karar verebilir.

İctimaat

Onuncu madde – Cemiyetin senevi Eylül ayında iki ictima-ı umumisi vardır biri heyet-i idarenin teslim-i hesabını dinleyüp üç aza bir heyet-i teftişiyeye intihab etmek üzere Eylül ayının ikinci Pazar günü diğer heyet-i

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

teftişiyenin mazbatasını dinleyüp heyet-i idare azasını intihab etmek üzere Eylül ayının dördüncü Pazar günü heyet-i idarenin tensibiyle cemiyet-i fevkalade olarak ictima edebilir böyle fevkalade meclis akdi elli azanın tahiren talebiyle de kabil olabilir cemiyetin tamamıyeti azasının sülüsü ile kaim olur cemiyetin her ictimai gerek jimnastikhanede ve gerek kasabanın nikat-ı merkezîyesinde ta'lik olunan ilannameleriyle ihbar olunur ictimaat-ı umumiyede kararlar ekseriyet-ara ile ittihaz olunur tesavi-i ârâ halinde mesele gelecek ictimaa ta'lik ve te'hir olunur.

Reis

Onbirinci madde – Reis cemiyet ile heyet-i idareye riyaset eder in'ikadların zabıtnameleri ve aza-yı fahriyenin şhadetnameleriyle bilcümle evrakda vaz-ı imza eder huzur-ı hükümetde cemiyetin vekili olup heyet-i idarenin emriyle mukavelenameleri imza ve istikrazat akd eder ve lazım-ı tediye emirlerini imzalayıp senevi bûdcede muayyen veya fevkalade mesarîfın tediyesini emr eder heyet-i idare ile maan her sene bûdcesini tanzim ile nizamnamenin ahkâmını katiyen hıfz ve ifasına itina eder.

Reis-i sani

Onikinci madde – Reis-i sani reisin hin-i gıyabında aynı hukuk ve taahhüdât ile anın yerine vekaleten ifa-yı memuriyet eder reis-i saninin gıyabında katib-i umumi anın yerine kaim olur.

Katib-i umumi

Onüçüncü madde – Cemiyete irsal olunan evrakı kabul eder cemiyetin mekatibesini ifa eder cemiyetin defatir-i mütenevviyası evrak ve mührü katib-i umuminin taht-ı tasarrufunda bulunur heyet-i idare in'ikadıyla cemiyet-i ictimaiyenin zabıtnamelerini tanzim eder.

İn'ikadat zabıtnameleri ve aza-yı fahriye şhadetnameleriyle cemiyetin evrakını reis ile maan imzalar katib-i umumi varid olan ve irsal kılınan evrakın kaydına mahsus defteri aza sicilini muhsin ve vahib fihristini dahi tanzim eder katib-i umuminin gıyabında bir katib-i muhassas ifa-yı memuriyet eder

Katib-i muhassas

Ondördüncü madde – Katib-i muhassas katib-i umumiye muavenet eder ve anın gıyabında yerine kaim olur katib-i muhassasın gıyabında reisin daveti üzerine heyet-i idare azasından biri vekaleten ifa-yı memuriyet eder

Sandık emini

Onbeşinci madde – Sandık emini cemiyetin varidatının yani abone bedeli ve muhiye (?) ile ihsanların kaydına mahsus tahsil koçanlarıyla memuriyetine muktezi bilcümle defatiri tutar reis ya katib veya nazır tarafından mümza tediye emirleri hükmüyle jimnastikhaneye aid mesarîfın tediyesini

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

icra eder her üç ay nihayetinde cemiyetin varidat ve mesarifatını irae eden bu layiha bittanzim heyet-i idareye arz eder Eylülün ilk on gününde dahi sal-i mazi muvazene defterini tanzim etmeye mecburdur sandık emininin yedindeki yekun bin guruşa balığ olursa cemiyet namına maa faiz bir bankaya teslime mecburdur sandık emini sandıkdaki nü kud için şahsen mesuldür ve heyet-i idarenin tensibiyle bir tahsildar tayin eder

Jimnastikhane nazırları

Onaltıncı madde – Nazır jimnastikhane umurunun suret-i muntazamada cereyanına nezaret edenlerdir jimnastik mualliminin ittifakıyla heyet-i idare tarafından kararlaştırılan jimnastikhanenin ya alat ve edevatının tamiir ve tekmilini nazırlar icra eder nazırlar jimnastikhanede mevcut alat ve edevatın aded ve nev ve halinin kaydına mahsus bir defter tutuyorlar

Muhsinler ve vahibler

Onyedinci madde – Defaten on lira-yı Osmani ihsan eden büyük muhsin beş aded lira-yı Osmani verene muhsin ve üç aded lira-yı Osmani dahi ihsan edene vahib tesmiye olunur bunların esamisi levayih-ı mahsusada yaldızlı yazılarla hakk olunur

İyad

Onsekizinci madde – (İyon Panden?) Pazar cemiyetin yevm-i ıydi olarak tahsis olunmuşdur Yortu merasimi program-ı mahsus ile heyet-i idare tarafından tanzim olunur bundan maada heyet-i idare cemiyet azalarının iş-tirak edebilecekleri diğer yortular dahi tertib etmek salahiyetini haizdir

Oyunlar hakkında

Ondokuzuncu madde – Cemiyet her sene Mart veya Nisan'da azalar miyanında oyunlar tertib edilir işbu oyunların programı heyet-i idare tarafından tanzim olunur ve hükümete vakt ü zamanıyla ibraz edilerek tasdik etdirilir. Heyet kararıyla diğer zaman dahi cemiyet azaları miyanında hususi veyahud Midilli ve haric cemiyetlerinin davetiyle oyunlar tertib olunur şehh haricinde umumi oyunlar tertib edileceği zaman gezintiler hakkında olduğu gibi hükümete ihbar-ı keyfiyetle memur-ı mahsus almak şartdır masari'inin elbisesi heyet-i idare tarafından tayin olunur şu kadar ki askerî üniformalarına müşabih elbise ihtiyar olunmayacaktır senevi oyunların netayici cemiyetin resmi terakkiyatı olup oyunlarda birinci çıkanların esamisi levayih-i mahsusada yazılır fevkalade inikad olunarak masari'inin tasnifi için bir heyet-i teftişiyeye intihab olunur katib-i umumi birinci ve ikinci çıkan masari'inin esamisini havi bir defter tutar oyunlarda galib gelenlere madalya tevzi olunur birinci çıkan galibinin ismiyle oyunların nev'i ve vuku bulduğu seneyi havi gümüş madalya ikincilere ise aynı şerait ile bakır madalya ita olunur işbu madalyanın resm ve şekli evvel emirde hükümete ibraz olunarak müsaade istihsal olunacaktır işbu madalyalar cemiyetin

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyagora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

rüşum-ı muhtelifesinde getirilir bu madalya ile beraber galiblere cemiyetin mührüyle reis katib-i umumi ve heyet-i teftişîye azalarının esamisiyle mümza birer şehadetname verilir

Ahkam-ı umumiye

Yirminci madde – Cemiyet kaffe-i jimnastik cemiyetleriyle ihtilat eder cemiyetin siyasiyata müdahalesi hiçbir sebebe mebni tecviz olunamaz ve binaen aleyh ictimaat-ı umumiye ve hususiyede mebahis-i siyasiyeye girişmek ve müheyyic nutuklar irad etmek katiyen men olunur reis ile katib-i umumi cemiyetin vekilleridirler cemiyetin devren “Midilli jimnastik cemiyeti” dahilen cemiyetin reisi olduğunu 1908 senesiyle kürre-i arzı hamil “Atlas”ın resmi suretinde bir mührü vardır ve hükümetce görüldükden sonra kabul olunacaktır cemiyetin nişane-i mahsusası ve ortasında “Atlas” kelimesini havi bir sancığı vardır işbu sancak ve alamet-i farika dahi hükümete tevdi olunacak numunesine muvafik olacaktır cemiyetin dağıdılmasında varidat bir emr-i hayr için terk ve vasiyyet olunur

Yirmibirinci madde – Kulübün kaffe-i muamelatı hükümetin nazar-ı teftiş ve murakabesinde bulundurulacağından hükümetce her ne zaman lüzum görülürse kulube izam kılınacak olan memurlara defatir ve kuyudun tedkiki ve iktiza ederse kulüb dahilinde taharriyat icrası için asla mümanaat olunmayacağı gibi kulüb heyeti memurin-i aidesine bu hususda irae-i teshilat eylemeyi dahi vecaib-i kanun-şinasiden add eder

Yirmiikinci madde – Kulüb heyetinin müctemian karada tenezzühleri veya oyunlar tertib etmek tasavvurunda olduğu halde bir gün evvel hükümete keyfiyeti bildirerek terfik olunacak zabita memurini her nereye gidilecek ise beraberce götürmek heyetce taahhüd olunmuştur.

Yirmiüçüncü madde – Meşîyyet-i askeriye tarzında hareketler icra etmek ve asker talimlerine müşabih ayak talimleri tertib eylemek ve boru ve trampet çalmak ve düvel-i ecnebiyeden bazılarına aid bayrakları açmak veya hud iktisa olunacak elbise vesaire üzerinde ecnebilige delalet edebilecek alamet-i farika bulundurulmak hükümetce katiyen men olduğundan kulüb heyeti işbu memnuiyet ahkâmının müstemirren muhafazasını deruhde eyler

Yirmidördüncü madde – Kulüb heyet-i idaresi münhasıran tebea-i Osmaniyeden müteşekkildir ve heyet-i mezkureye tebea-i ecnebiyeden ferd-i efride kabul olunmayacaktır

Yirmibeşinci madde – İşbu nizamname-i dahili ahkâmına mugayir olarak edna mertebe bir hal ve hareket vukua geldiği hükümetce tahkikat-ı resmîye ile sabit olduğu halde kulüb heyet-i idaresi hakkında taraf-ı hükümetden lazım gelen takibat-ı kanuniye icra kılınmak üzere kulüb derhal zabıtaca sedd ü bend edileceği heyetimize resmen tebliğ olduğundan evamir-i

Başkutlu, S., Özçakır, S. (2020). Osmanlı İdaresi Zamanında Midilli Adasında Rumların Kurduğu Atlas ve Diyağora Jimnastik Cemiyetleri ve Nizamnameleri. ANKARAD, 1(2). s. 399-431.

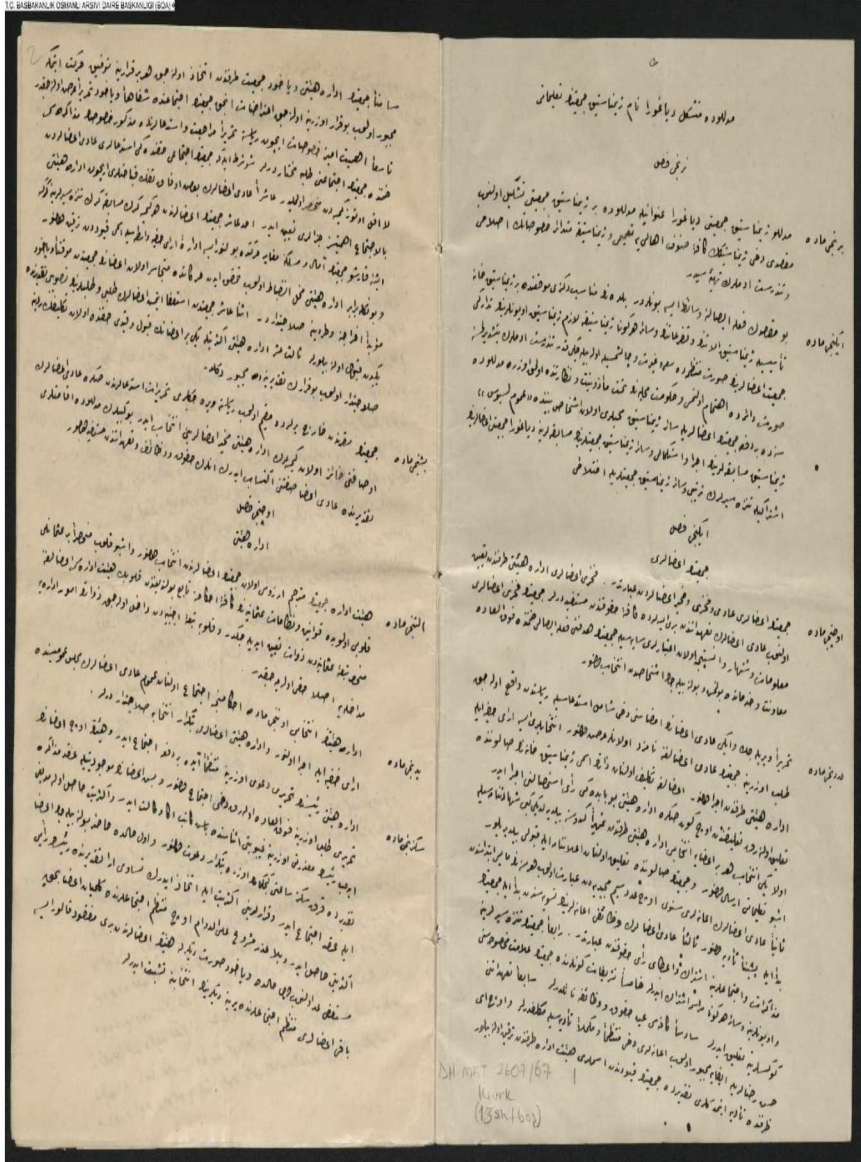
hükümet dairesinde hareket ve hilafından mücanebet eyleyeceğimizi katiyen taahhüd eyleriz taraf-ı hükümetden bittasdik kulübümüz heyet-i idaresine tevdi kılınan işbu nizamname-i dahilin bir sureti dahi heyet-i idareimizce imza ve tahtim olunarak Midilli mutasarrıflığı makamına takdim kılınmıştır

Yirmi altıncı madde – İşbu nizamname-i dahili hükümetce tasdik edilmiş olduğundan bir maddesinin bile tağyiri lazım geldiği halde madde-i muaddilenin evvel emirde makam-ı mutasarrıfiye takdimiyle tasdik etdirilmesi mukarrerdir

Fi 20 Haziran sene 1325

İctinâb etmeye hakkı olacaktır

Ek 2: Midilli'de Kurulan Diyağora Jimnastik Cemiyeti Nizamnamesi⁶⁹

⁶⁹ BOA., DH. MKT., 2907/67, H. 05/08/1327.

TC İSBAHİLİ VE ÇEVRE VE YERLİ İŞLER BAKANLIĞI

